

Agraïment per les donacions d'obres de Lluís Rigalt, Joaquim Mir i Joan Borrell Nicolau

Francesc Fontbona

Acadèmic de número. ffontbon@bnc.cat

Avui, a aquesta Acadèmia li toca expressar el seu agraïment a persones que han fet coses importants per a ella, coses que es refereixen al seu patrimoni artístic, ja que no hem d'oblidar que és la més antiga de les col·leccions públiques d'art de Catalunya, o el més antic dels seus museus si ho preferiu.

Gràcies a la generositat que avui reconeixem, l'Acadèmia, d'una banda recupera part del seu patrimoni, i de l'altra, l'amplia amb peces noves. I quan l'Acadèmia s'enriqueix no és una simple societat privada la que ho fa, sinó una entitat històrica que va néixer com l'expressió oficial de les arts d'un país, i que des d'aleshores sempre ha estat a punt de posar els seus fons al servei de la societat en el sí de la qual va ser creada.

Avui retornen a l'Acadèmia una sèrie de tretze dibuixos de Lluís Rigalt i Farriols, que formaven part dels fons de l'entitat des de sempre, i que ja havien estat catalogats l'any 1956 quan l'acadèmic, gravador, pintor i fotògraf Antoni Ollé Pinell va emprendre i culminar la publicació de la gran col·lecció de dibuixos de Rigalt que posseeix la nostra institució. Tanmateix, en fer-se el darrer catàleg dels dibuixos de Rigalt de l'Acadèmia, el que publicà la nostra conservadora Victoria Durá l'any 2002, molt més detallat i il·lustrat que l'anterior, aquests dibuixos que avui ens tornen havien desaparegut i així es feia constar al catàleg esmentat.

Fa poc una sèrie important de dibuixos de Rigalt varen aparèixer al mercat, i els antiquaris que els tenien, coneixedors que a l'Acadèmia hi havia la millor col·lecció de dibuixos de l'artista –ara un total de set-cents tres– ens els varen mostrar abans d'exposar-los. En veure'ls varem advertir que alguns d'ells portaven el segell de l'Acadèmia, cosa que portà la Sra. Durá a estudiar amb detall el conjunt. El resultat va ser ràpidament desxifrat: una tretzena d'aquella àmplia col·lecció que s'anava a exposar eren efectivament els que mancaven de la col·lecció de l'Acadèmia. Per sort, Ollé Pinell en fer el seu catàleg els havia amidat, descrit i numerat tots, i a l'àlbum del qual havien estat extrets hi restaven els seus reflexes, en forma de lleus insolacions sobre les pàgines de cartolina, que sovint eren l'inequívoca empremta de cada dibuix desaparegut.

Calia doncs seguir el fil de la procedència dels dibuixos que mancaven de la col·lecció de l'Acadèmia. El fet és que havien arribat als antiquaris a través d'uns parents del que va ser tants anys president de l'Acadèmia l'escultor i col·leccionista Frederic Marès. Ell, doncs, s'hauria endut els dibuixos per a preparar vés a saber quin treball que no arribà a fer, i a la seva mort varen ser trobats entre les seves coses i passaren a mans dels seus hereus, sense que ningú sospités que formaven part del patrimoni de l'Acadèmia.

Els antiquaris, en conèixer aquestes circumstàncies, tot i haver adquirit de forma del tot regular la sèrie en qüestió, no varen dubtar en restituir-los a la nostra col·lecció, i per això hem d'agrair profundament els senyors Albert Martí Palau i Artur Ramon Navarro el seu gest, gràcies al qual aquesta col·lecció extraordinària d'obres del primer gran paisatgista romàntic del nostre país continuarà conservant-se pràcticament íntegra a l'Acadèmia.

Albert Martí Palau feia temps que tenia la intenció de dedicar una de les acurades exposicions que fa al seu establiment, a la figura de Lluís Rigalt. La importància d'aquest pintor en l'art català del segle XIX és enorme: va ser professor molt influent de diverses generacions d'artistes a l'Escola de Llotja, però sobretot va ser el gran creador d'un paisatgisme refinat, precís i líric que donà a conèixer a molts l'aspecte real de les terres catalanes, fins aleshores molt poc conegudes a ciutat. I també les ciutats varen merèixer l'atenció de Rigalt que ens ha deixat d'elles visions detallades, exactes i sensibles, documents únics d'un passat, a més de bellíssimes obres d'art.

Per aquest motiu Albert Martí –actiu llicenciat en Història de l'Art– havia anat reunint dibuixos de Rigalt i havia comptat amb la col·laboració també d'un dels antiquaris més prestigiosos del nostre país, Artur Ramon Navarro, segurament el que ha posat en valor més sovint la figura del pintor, i que actualment representa ja la quarta generació professional del seu llinatge. Aquestes obres que avui se'ns reintegren estaven destinades a l'exposició projectada, però només n'eren una part. La resta va poder ser exhibida, com estava previst, i encara avui és oberta al local que Palau Antiquari té al carrer de Gràcia, darrera la modernista casa Fuster, dels Jardinets de Barcelona.

Tot aquest episodi ens ha de servir per a reflexionar. D'una banda en la honestat extrema dels antiquaris que ens han lliurat les petites obres mestres del gran artista i acadèmic. Precisament Artur Ramon ha reivindicat sempre, contra el concepte que sovint es té, l'alt paper cultural que poden jugar els antiquaris en la preservació del patrimoni artístic, i aquest cas d'ara n'és una prova inequívoca. Sense la complicitat d'ells aquest patrimoni que ja estava junt s'hauria dispersat en part definitivament.

Però de l'altra banda, tot això ens ha de fer reflexionar també en la cura que l'Acadèmia ha de tenir amb els seus fons. No és el primer cop que dic que al llarg de la història de l'Acadèmia hi ha hagut nombroses pèrdues de les obres d'art que formen la nostra àmplia col·lecció. Aquestes pèrdues es produïren sobretot al llarg del segle XX i la majoria de les obres perdudes no han reaparegut mai. En algun cas, han aparegut al mercat, com la còpia que Francesc Lacoma i Sans va fer del *Sant Joan Baptista al desert* de Mengs, que en arribar a mans de l'antiquari José de la Mano va ser retornat per ell a l'Acadèmia, de la mateixa manera que ara retornen els paisatges de Rigalt. I aprofito l'avenç per a fer constar públicament l'agraïment de l'Acadèmia també a aquell professional, a qui en el seu moment, quan ens va donar l'obra fa cinc anys, no se li va fer un acte públic de gratitud.

Però en aquest acte d'avui no ens limitarem a refer el que estava desfet, sinó que celebrem i agraïm també dues donacions noves que arriben ara a l'Acadèmia. Fa mesos el Sr. Josep Mir Estalella, fill del gran pintor Joaquim Mir Trinxet, membre que va ser, com Rigalt, d'aquesta casa, em comunicava la seva voluntat de fer donació del bust que l'escultor Joan Borrell Nicolau –un altre acadèmic de Sant Jordi– va fer de la soprano Mercè Plantada, gran amiga de Mir i de la seva família.

Mir havia guardat sempre, igualment, un retrat a l'oli que havia fet ell mateix de l'escultor. Aquest és un retrat molt àgil, sense entrar en detalls, que segons com té un punt de salvatge, i que seguint

Lluís Rigalt, Lloret. Parròquia (1876). Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona.

la tradició oral va ser pintat per Mir del natural en un viatge dels dos en tren, potser de Barcelona a Vilanova. És d'aquelles obres que els artistes fan pel seu propi goig sense altra finalitat, i que, per tant, recullen les pulsions més íntimes d'un artista en estat de creació. Aquest retrat també ha estat donat a l'Acadèmia pel Sr. Josep Mir Estalella.

De Mir no cal fer-ne cap presentació en el marc en què estem, ja que tots els que es mouen en el món de l'art català el coneixen i l'admoren. Va ser el pintor més creatiu de la generació postmodernista, aquell que va intuir, sense haver viatjat mai a París, per on anava la línia més viva de la pintura postimpressionista europea i va formar el seu propi estil, en les seves sorprenents teles de Mallorca dels quatre primers anys del segle XX, i en els olis i pastels de l'etapa següent del Camp de Tarragona. En un i altre moments Mir va jugar amb el color amb una llibertat extrema, amb una brutalitat encarrilada per la forma, i, sense exageració de cap mena, podem dir que va ser un dels millors pintors europeus de la seva època. Aquest retrat és una obra de maduresa, quan el pintor ja havia asserenat la seva existència turmentada dels anys de joventut, però conserva encara una vibració especial i alhora és el retrat d'un amic artista destacat.

Aquest amic artista, Joan Borrell Nicolau, protagonista del retrat i autor de l'altra peça que avui ingressem, és un escultor excel·lent, representant típic del classicisme que dominà l'art català de començaments del segle XX. Borrell, l'autor del bust oficial del president fundador de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, va ser un destacat exponent de la generació dels nou-

Lluís Rigalt, Tibidabo (1878). Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona.

centistes joves. Aquest bust de pedra blanca, que a partir d'ara serà a l'Acadèmia i que Mir conservarà sempre a prop seu, és un bon exemple d'aquesta estatuària serena i sobria que caracteritza l'autor de la figura que corona el monument a Verdaguer a la Diagonal de Barcelona, segurament l'obra més visible de l'escultor.

Fins ara a la nostra col·lecció no hi havia cap mostra ni de Mir ni de Borrell Nicolau, malgrat haver estat acadèmics tots dos –ingressat el pintor el 1931 i l'escultor el 1949–, el que constituïa veritablement uns buits importants en la nostra col·lecció, en què lògicament l'obra dels membres de la corporació hi té una presència especial. El Sr. Mir Estalella sempre ha recolzat positivament les iniciatives que s'han dut a terme pel millor coneixement de l'obra i la figura del seu pare, i per aquest motiu ha continuat vinculat al món de l'art encara que les seves dedicacions professionals no hagin anat per aquest camí. Ara, gràcies a la seva generositat aquests forats s'han omplert, i l'Acadèmia enriqueix així la seva col·lecció amb dues peces molt significatives perquè, a part del seu valor artístic, lliguen entre si tres noms de les arts catalanes: Mir i Borrell Nicolau com autors, i Mercè Plantada i el mateix Borrell com a retratats.

A tots tres donants, doncs, el nostre més profund agraïment, que com ja he apuntat al començament de la meva intervenció de fet no ha de ser només nostre, sinó que és de la col·lectivitat, ja que l'Acadèmia, amb els seus més de dos segles i quart de vida no deixa de ser una institució de tots.

18 de novembre de 2009

